

1807

Bekjendtgjørelse

fra

det kongelige danske Videnskabernes Selskab,

angaaende

de i Aaret 1806 indkomne Premie-Eskninger

og

dets andre Forhandlinger,

samt

nye Priis-Opgaver for Aaret 1808.

I. Forhen udsatte Priis-Spørgsmaals Besvarelser.

1) I den philosophiske Classe var for Aaret 1806 fremsat følgende Opgave: *har den blot speculative Philosophie, og i Besynderlighed vor Tid-alders aprioriske Philosophie bidraget til Physikens Fremme, eller har den hindret vore Kundskabers Fremskridt i denne Videnskab? o. s. v.* Til Besvaring paa denne Opgave, hvilken Selskabet havde formodet for Öieblikket at være interessant, og at have villet beskieftige flere Forfattere, er ikkun indkommet en eneste Afhandling, skrevet i det latinske Sprog, med Devise: *Naturam facere unam.* Selskabet finder, at denne Forfatter aldeles ikke har fattet Spørgsmaalets fulde og rette Mening. Det lidet han i Almindelighed har sagt, er ubestemt og vakkende. Formedelst det besynderlige Sprog og den særegne Terminologie, er denne Afhandling aldeles ikke skikket til at oplyse, og utilstrækkelig til at besvare det Omspurgte, og Selskabet har ikke kundet tilkiende dens Forfatter nogen Belønning.

2) I den mathematiske Classe var udsat følgende Opgave: *man forlanger et nyt Bevis for Kræfternes eller Bevægelsernes Parallelogram, hvilket bør udledes af Bevægelsens første og meest enkelte Grundsætninger? o. s. v.* Herom ere indkomne 13 Afhandlinger i følgende Orden:

- 1) En i det franske Sprog, med Devise: *La force a sa source dans la divinité.*
- 2) En i det latinske Sprog, med Devise: *vitam impendere vero.*
- 3) En i det latinske Sprog, med Devise: *rerum cognitio e rebus ipsis est.*
- 4) En i det tyske Sprog, med Devise: *difficilia sunt scientiarum elementa.*
- 5) En i det franske Sprog, med Devise: *felix, qui potui rerum cognoscere causas.*
- 6) En i det tyske Sprog, med Devise: *noli turbare lineas meas.*
- 7) En i det tyske Sprog, med Devise: *Frigidam regit intermedia torridamque Zona.*
- 8) En i det tyske Sprog, med Devise: *doctrina mathematica juvatur philosophica.*
- 9) En i det tyske Sprog, med Devise: *et quæ non optima sunt, aliquo modo acui tamen et corrigi possunt.*
- 10) En i det tyske Sprog, med Devise: *in vero et recto simplicitas.*
- 11) En i det franske Sprog, med Devise: *nec illud hic quærimus, an ex aliis anterioribus naturæ legibus fluat et demonstrari possit. etc.*
- 12) Ligeledes en Afhandling med Devise: *nullius in verba.*
- 13) En i det danske Sprog, med Devise: *nulla dies sine linea.*

Om man vilde indlade sig i en Recension af disse mange Afhandlinger, da kunde det ei skee uden at skrive en heel Bog. Selskabet vil alene lade sig nøie med at bekiendtgjøre, at Prisen blev tilkiendt No. 11, med Devise: *nec illud hic quærimus, an ex aliis anterioribus naturæ legibus fluat et demonstrari possit. etc.* Ved den forseglede Seddels Aabning befandtes Forfatteren at være Hr. *Manuel Pedro de Mello*, Major i Ingenieur-Corpsset, og Professor i Mathematik ved Universitetet i Coimbra. Selskabet har desuden befundet, at flere Afhandlinger fortiene megen Opmærksomhed: 1) Afhandlingen No. 7 i det tyske Sprog, med Devise: *frigidam regit intermedia torridamque zona.* 2) Afhandlingen No. 3, med Devise: *rerum*

cognitio e rebus ipsis est. 3) Afhandlingen No. 12, med Devise: *nullius in verba.* 4) Afhandlingen No. 8, med Devise: *doctrina mathematica juvatur philosophia.* Selskabet bevidner disse ubekjendte og skarpsindige Forfattere sin oprigtige Høiagtelse, og glæder sig ved at kunne nævne deres lærde Arbeider med megen Berømmelse.

Iblant de Classenske Priis-Opgaver findes en, som angaaer enhver Opfindelse, der befindes at være vigtig, nyttig og anvendelig i det borgerlige Selskab. Hr. Destilateur *Spendrup* har æsket denne Premie for Opfindelsen og Indretningen af et Alcoholometer eller en Brændeviinsprøver; han har derpaa arbeidet i flere Aar med ufortrøden Flid, og tillagt et Thermometer, hvis Inddeling viser, hvor mange Grader Brændevinet synes at blive stærkere ved Luftens forøgede Varme, og svagere ved formindsket Varme. For dette Alcoholometer, hvilket efter anstillede Forsøg befandtes at være hensigtsmæssigt, har Selskabet tilkiendt ham sin Medaille i Guld.

Efter Selskabets Love giver det sin Medaille i Sølv til Forfattere; som ei ere Selskabets Medlemmer, naar de indsende saadanne Afhandlinger, som af vedkommende Classe dertil findes værdige. Saadanne Medailler ere uddeelte:

- 1) Til Hr. Pastor *Frechland* for hans gode Oversættelse af *Columella*, hvilken han til Selskabet har indsendt.
- 2) Til Hr. Landsdommer og Doctor *G. L. Baden*, for en Afhandling om Hesteskoens Ælde.
- 3) Til Hr. Secretair *Werlauf*, ved det kongelige Bibliothek, for en Afhandling om Hestekiöds Brug til Føde her i Norden i ældre Tider.

Fra Fremmede ere følgende blevet indsendt:

- 1) Fra Hr. Directeur *Woltman* i Cuxhaven: *Aperçu d'une nouvelle roue hydraulique pour le dessèchement des terres marécageuses.* Selskabet finder denne Maskine saa vel udtænkt, og dens Theorie saa vel udarbejdet, at det har givet Hr. Directeur *Woltman* Haab om en passende Belønning, naar de Forsøg, som han har lovet dermed at ville anstille i det store, ere svarende til Forventningen.

- 2) Hr. Professor *J. E. Bode* i Berlin, har meddeelt de af ham anstillede Observationer paa den nye Planet Vesta, som i Størrelse ligner en Fixstjerne af 6te Størrelse. Ligeledes har han meddeelt de af Hr. *Burkhard* i Paris, og Hr. *Gaus* i Braunschvig forfattede Beregninger over denne nye Planets Bane, og dens astronomiske Elementer.
- 3) Uhrmager *Johan Jacob Schmidt* fra Stettin, har indsendt en Beskrivelse og en Model af et nyt *echapement*, fornemmeligen indrettet til Taarnuhre, hvorved forventes, at Olie i Tapperne kunde blive undværlig. Naar et saadant Uhr er forfærdiget i det store, hvortil der er Formodning, og befundet at være godt, da vil Selskabet nærmere tage denne Opfindelse under Betragtning.
- 4) Det kongelige Videnskabernes Academie i Berlin har indsendt: *Mémoires de l'Academie Royale des sciences et belles lettres depuis l'avènement de Frederic Guillaume III. au trône. Berlin 1803.*
- 5) Det bataviske Videnskabernes Selskab i Harlem, har ved sin Secretair Hr. Dr. *van Marum* indsendt sin Premie-Liste for 1807.
- 6) Ligeledes det keiserlige Videnskabernes Academie i St. Petersburg, ved sin Secretair Hr. Etatsraad og Ridder *Fusf.*
- 7) Det kongelige hollandske Departement for de udenlandske Sager, har ved sin General-Secretair Hr. *Wenkeback* fremsendt det 17, 18, 19, 20, 21 Hefte af det smukke Verk: *Flora Batava.*
- 8) Hr. Dr. *Ludvig von Schmidt Phiseldock* har indsendt: *Systematischer Darstellung aller Erfahrungen über allgemein verbreitete Patenzen. 1 Band Arau 1806.*
- 9) Den her værende keiserlige franske Minister Hr. *Didelot*, har ved en meget forbindtlig Skrivelse ladet Selskabet tilstille et af den berømte Hr. *Sylvestre de Sacy* udgivet lærd Værk: *Chrestomatie Arabe* i 3 Bind, Paris 1807, geleidet af en Skrivelse fra Forfatteren selv.

Selskabet har i afvigte Vinter fra Danske modtager følgende Afhandlinger: 1) Beskrivelse over en ny Vindmaaler af Hr. Auditeur *Sonin.* 2) Factor- og Product-Tabeller med tilføiede Betragtninger og Forklaringer, fra en ubenævnt. 3) Tabeller til at reducere dansk Maal, Vægt og Mynt til fremmet, og omvendt, af Hr. Landmaalings-Inspecteur *S. Bruun.* Paa

Selskabets anbefaling er, til dette nyttige Verks Trykning, bevilget en kongelig Understøttelse, efter Forestilling fra Directionen for Fondet ad usus publicos. 4) En liden trykt Afhandling, Electriciteten vedkommende, af Hr. Professor *Münster*. Flere Afhandlinger, som sildigen ere indkomne, men endnu circulere iblant Medlemmerne, henhøre ikke til afvigte Vinters Forhandlinger.

Selskabet troer til det Almindelige at skylde offentlig Regnskab for sine egne Arbeider. Det har udgivet et nyt Hefte af sine Skrifter. I afvigte Vinter have Selskabets Medlemmer i dets Møder forelæst 11 Afhandlinger, som i sin Tid blive trykte.

Af de geographiske Carter er No. 7 over Jylland endeligen, efter lang Ophold, bleven færdig fra Hr. Kobberstikker *Angelo*, og anbuds til Salg. Kobberstikker *Sonne*, som stikker det jydsk Carte No. 8, har deraf indsendt et Ets-Aftryk. Reductionen og Sammensætningen af det jydsk Carte No. 9 er til Ende bragt, og Reentegningen fremlagt, hvilken allerede er afleveret til Kobberstikker *Angelo*. Ligeledes er en Reentegning af Bornholm, som efter Beliggenheden af denne Æe maae udgiøre et særskilt Carte i dobbelt Bestik, eller 4 Tommer til en dansk Miil, bleven foreviist, hvilket Cartes Stikning formodentligen bliver anbetroet til Kobberstikker *Sonne*, saasnart han er færdig med det jydsk Carte No. 8.

Arbeidet med den danske Ordbog gaaer fremad med raske Skridt, efter en forbedret Plan og en ny Arbeids- og Betalingsmaade. Der er allerede begyndt med Trykningen af et nyt Bogstav.

Den lærde, og i de nordiske ældre Sprog saa kyndige Islænder, Hr. *Olafsen*, har i mange Aar arbeidet paa Supplementer til *Ihres glossarium sveo-gothicum*; for hvilket betydelige Arbeide Selskabet forhen har tilkiendt denne duelige Forfatter en til Selskabets Formue passende Gratification af 500 Rdlr. Ved en Understøttelse af 4 Rdlr. for hver Ark, bidrager Selskabet til dette vigtige Verks Trykning, hvorpaa allerede er begyndt.

Med de geographiske Opmaalinge, hvortil Selskabet af sin egen Fond maae aarligen bidrage omtrent 1000 Rdlr., fortfares uafbrudt, og Opmaalingen af Hertugdømmet Slesvig kan ventes at vorde til Ende bragt i næste Sommer.

Oberstlieutenant og Ridder *Högelmüller* i österrigsk Tieneste har tilmeldet Selskabet, at han, paa Erkehertug *Carls* Bekostning, foretager en Reise igiennem Ungarn, Sibenbürgen, Bukovina, Ukraine, Tyrkiet og Syrien, fornemmeligen for at oplyse Hestens Naturhistorie. Han har tilbudt sig efter Evne at besvare de Spørgsmaale, som Videnskabernes Aca- demier og andre Lærde maatte opgive ham i Naturhistorien, Philologie, Technologie, Numesmatik, Oldsager o. s. v. I en Skrivelse til Selskabet har han indbudet det til at opgive ham de Spørgsmaale, hvilke det ønsker besvarede. Forskiellige af Selskabets Medlemmer have, i forskiellige vi- denskabelige Fag, fremsat adskillige Spørgsmaale, hvilke, inden den be- stemte Tid og til den opgivne Adresse, behørigen ere blevne afsendte.

II. Nye udsatte Opgaver for 1808.

1. For den matematiske Classe.

Man spørger. om der i Bevægelsers-Perturbationer ved udvortes Kræf- ter, naar disse frembringe Forandringer i Banerne, gives noget Maxi- mum eller Minimum, som er afhængig af Banernes Natur? Man sætter forud, at de Legemer, hvis Bevægelser forandres, drives af central Kræfter, hvis Beskaffenhed og Lov er givet.

Quæritur: an in perturbationibus motuum a viribus externis, quatenus inde oriuntur mutationes orbitarum, detur maximum quid aut minimum? Ponitur autem corpora, quorum motus turbantur, a viribus centralibus, quarum lex data est.

Denne Opgave har været fremsat for Aaret 1807, men for at give de Concurrerende endnu længere Tid, udsættes Æsknings-Tiden til Ud- gangen af Aaret 1808.

2. For den physiske Classe.

I hvilken Forbindelse staaer Magnetnaalens Misvisning og dens In- clination med de physiske Kræfter, saavel i deres sædvanlige og mil- dere Virknings-Maader, saasom med Vind, Luft-Electricitet, Nord-

lys o. s. v., som i deres usædvanligere og heftigere Virknings-Maade saasom med Lynild, Jordskielv, Orkaner o. s. v.?

Selskabet önsker denne Materie undersøgt saavel fra den historiske, som fra den experimentale og speculative Side.

Quinam intercedit nexus inter acus magneticae declinationem inclinationemque ac inter efficaces naturæ vires et potentias, tam quæ sæpius adsunt et leniori solitoque modo agunt, veluti ventus e diversis mundi plagis spirantes, aeris electricitas, aurora borealis etc., quam quæ more minus consueto et majori efficacia sæviunt, veluti fulmina, terræ motus, ventus maximi et stupendo impetu furentes, etc.? In voto est societati Regiæ, ut facta et phænomena diligenter enumerentur, et si fieri possit, accuratis explorentur experimentis, ut denique eorum causæ per indubias naturæ leges explicentur.

3. For den historiske Classe udsætter Selskabet tvende Spørgsmaale.

A.) At sammenligne de Mindesmærker fra Oldtiden, som findes her i vort Norden, saasom Gravhøie, Steendysser, Ting, som findes hos os i Höiene og mere deslige, saavel med hinanden indbyrdes, som ogsaa med de af lignende Art, som findes i andre, især nærliggende Lande, for deraf at uddrage Resultater om vore nordiske Folks ældste Oprindelse, Vandringer, Gudsdyrkelse, Cultur og huuslige Liv.

Conferantur monumenta ævi antiquioris in Scandinavia nostra obvia, utpote tumuli, saxeta sepulcralia, resque in his inventæ et ejusmodi plura, cum inter se, tum cum aliis non adeo dissimilibus, quæ in terris patriæ nostræ maxime vicinis reperta sunt, quo borealium populorum primis originibus, religioni, moribus, quin et vitæ domesticæ, penitus cognoscendis aliquid inde luminis affundatur.

Denne Opgave udsættes for 1808, og maae Æskningen være indsendt inden 1 Januar 1809.

B.) At sammenligne de bedre og nøiere Efterretninger, som man i nyere Tider har faaet om adskillige enten indiske eller tatariske Nationers Gudsdyrkelse og Religions-Begreber, samt deres Forestillinger om Gudernes og Verdens første Oprindelse og ældste Tilstand, eller andre vigtige Momenter, med de Forestillinger, som vi af vor nordiske Mythologie kan slutte, at vore Forfædre have haft om samme Gienstande.

Comparentur ea, quæ nostra nunc tempora nos plenius et accuratius docuere de variarum gentium, sive Indorum sive Tatarorum, antiquissima religione religiosisque opinionibus, præcipue quas de Deorum et mundi origine statuque primævo aliisque majoris momenti rebus sibi finxerunt, cum notionibus, quas de iisdem hisce rebus majores nostros fovisse, mythologia boreali duce et magistra, nobis persuademus.

Da dette Spørgsmaals grundige Besvaring synes at fordre en længere Tid og vidtløftigere Grandskning, saa udsættes det for 1809, og Svarene maae være indleverede forinden 1 Januar 1810.

4. For den philosophiske Classe udsætter Selskabet tvende Opgaver.

A.) Har den blot speculative, og i Besynderlighed vore Dages aprioriske Philosophie bidraget til Naturlærens Fremskridt, eller har den hindret vore Kundskabers Fremvæxt i denne Videnskab? hvorledes kan man anvende de aprioriske Principier i Physiken paa en saadan Maade, at Erfaring bliver veiledet, og ikke misledet i Undersøgelserne om Legemernes Natur og Egenskaber? hvorvidt og hvorledes skal man giøre Brug af Rationalismus og af Empirismus i Naturlæren?

Quænam sive adminicula sive detrimenta præsertim recentioribus ævis physicæ attulit abstrusior illa philosophia theoretica, et quæ ratione sic adhiberi possunt notionēs et principia a sensibus sejuncta, ut experientiæ corpora eorumque proprietates exquisituræ viam et rationem præmonstrant potius, quam eam in avia seducat? Vel quem modum par est, ut cum rationalismus tum empirismus teneat in disciplina naturali?

Denne Opgave har allerede været udsat for Aaret 1806. Da intet fyldestgiørende Svar er indkommet, og Selskabet anseer Spørgsmaalet for vigtigt og passende til Naturlærens hos nogle brugelige Dyrkningsmaade, saa udsættes det igien for 1808.

B.) Da der i vore Dage gives mange Philosopher, der mere vise Lyst til at stifte et, hvad i det mindste Ord og Navne angaaer, ganske nyt philosophisk Partie, end til at fuldkomme og file deres Forgængeres Opfindelser, saa spørges, om en eclecticisk Philosophie nu ei længere har noget der med Rette kan anbefale den; dernæst, hvis den dog har, hvorledes den da bör være beskaffen, hvilke Mænd der især have fortient at hædres med dette Navn, og om de Philosopher, der forud vare den alexandriske eller nye platoniske Skoles fornemste Zirater, i Følge heraf bör kaldes Eclectikere, eller, efter nogles Mening, snarere Syncretister.

Cum multi sint nostro aevo philosophi, qui verbis saltem et nominibus, prorsus novam disciplinam condere potius gestiunt, quam priorum inventa perficere ac excolere, quaeritur, an nulla jam amplius philosophiae eclecticæ vera sit commendatio, deinde, si quæ tamen, qualis illa tum esse debeat? quinam viri hujus nominis honorem inprimis meruerint, et an sic Eclectici vel, quod nonnulli maluerunt, Syncretistæ dicendi sint, qui scholæ alexandrinæ seu neoplatonicæ quondam lumina fuerunt?

Formedelst Spørgsmaalets Vidtløftighed udsættes Esknings-Tiden til 1 Januar 1810.

For den bedste Besvarelse af enhver af disse Opgaver, udsætter Selskabet en Belønning, af sin Medaille i Guld af 100 Rigsdalers Værdie, naar det befinder Besvarelsen at være grundig tilstrækkelig og fuldstændig. Selskabet indbyder alle Lærde og Sagkyndige (Selskabets egne i de danske Stater boende Medlemmer undtagne) til at besvare disse Spørgsmaale. Afhandlingerne kan skrives i det latinske, franske, engelske, tyske, svenske eller danske Sprog, uden Navn med Motto eller Devise, hvilken tillige

skrives paa en forseglet Seddel, som indeholder Forfatternes fulde Navn, Stand, Embede og Opholdssted.

Forinden Udgangen af 1808, maae Premie-Eskningerne og Afhandlingerne være indsendte til Selskabets Secretair Justitsraad-og Professor *Thomas Bugge*, hvorfra dog undtages for den historiske og philosophiske Classe, Spørgsmaalene B., hvis Besvarelse først skal indsendes til Udgangen af Aaret 1809.

Angaaende de Prisopgaver, hvilke Selskabet er pligtig efter den Thottiske og Classenske testamentariske Anordning aarligen at udsætte, da er derom i Aaret 1800 udgivet et særskilt Programma, og en Fortegnelse af 21 Opgaver, den practiske Mekanik, Agerdyrkingen og andre Landhuusholdningsgrene vedkommende, som hos Selskabets Secretair kan bekommes. Denne Indbydelse er endnu vedvarende, og disse Opgaver blive endnu fremdeles staaende til Premiers Eskning for fyldestgiörende Besvarelser med følgende Forandringer: for No. 1, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 20 og 21 bestemmes Eskningstiden til Udgangen af Aaret 1808. Derimod udgaaer No. 16, 17 og 19, fordi disse Spørgsmaale allerede ere besvarede og belønnede med den udlovede Premie. De for de staaende Opgaver udlovede Belønninger, ere, efter Spørgsmaalets Vanskelighed og Beskaffenhed, fra 50 til 100 Rdlr. i Penge, og Selskabet giver ikkun sin Medaille for sine egne ovenanførte Spørgsmaale.

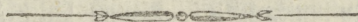
For No. 8, angaaende Dyrkingen af Spelten (*Triticum Spelta*), med videre, er ikkun udlovet en Belønning af 100 Rdlr., men formedelst denne Kornsorts fortrinlige Brugbarhed og Nytte, samt Dyrkingens Vigtighed, har Selskabet i dette Aar, ligesom i forrige Aar, fundet for godt at foröge den udlovede Premie, og at fordoble den til 200 Rdlr.; og det forventer saameget mere derved at opmuntre kyndige og duelige Landmænd

til Speltens Dyrkning, og til at anstille Sammenligning imellem Fordelene af denne, og af andre her i Landet dyrkede Kornsorter.

Alt ovenstaaende bekiendtgjøres efter det kongelige danske Videnskaberne Selskabs Befaling i dets Möde den 13 Junii 1807.

Thomas Bugge.

Kiöbenhavn.

Trykt hos E. A. H. Möller, Hof- og Universitetsbogtrykker.

illegible text at the top of the page, possibly bleed-through or a header.

illegible text in the upper middle section, appearing as faint bleed-through.

Thomas Bayly

Large block of illegible, mirrored text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

illegible text at the bottom of the page, possibly a signature or footer.

